

A Sociological Study of the Relationship between Social Capital and Citizens' Participation in the Rehabilitation of Deteriorated Urban Fabrics (Case Study: District 4 of Sari Municipality, Iran)

Abbas Aghaei Azad¹✉, Shahram Mollania Jelodar², Seyed Hassan Rasouli³

¹- Assistant Professor, Department of Geography, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Email: abbas_aghaie70@yahoo.com

²- Assistant Professor, Department of Social Sciences, Payam Noor University, Tehran, Iran.

Email: smollania@pnu.ac.ir

³- Ph.D, Department of Geography and Urban Planning, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Email: hasanrasoli.63@gmail.com

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 24 Nov 2024

Revised: 19 May 2025

Accepted: 09 June 2025

Published online: 23 Sep 2025

Keywords:

Social capital,

Citizen Participation

Deteriorated Urban Fabrics

District 4 of Sari City

ABSTRACT

Introduction: Due to the economic deprivation of residents and the lack of motivation among investors, spontaneous renewal of deteriorated urban fabrics is not feasible and requires targeted planning. The challenges facing the deteriorated fabric of District 4 in Sari, Iran, recognized as a historic urban area, necessitate a community-based approach to urban regeneration. The cornerstone of this approach is the participation of residents in rehabilitation and renewal programs. The objective of this study was to conduct a sociological examination of the relationship between social capital and citizens' participation in the rehabilitation of deteriorated urban fabrics in Sari in 2024.

Data and Method: This study employed a descriptive-survey method. The statistical population consisted of the residents of District 4 of Sari, identified as a historic urban fabric. To test the hypotheses, Pearson's correlation coefficient and path analysis techniques were applied, and model estimation was conducted using SPSS software.

Results: The results indicated that there is a significant and positive relationship between the indicators of social capital and the participation of Sari residents. The three components of social capital, (1) sense of belonging, (2) neighborhood awareness and identity, and (3) trust in social groups, together explain 38% of the variance in citizens' participation in the rehabilitation of deteriorated urban fabrics.

Conclusion: In District 4 of Sari, the dominance of economic motivations and property owners on the one hand, and the low level of public trust in governmental and state institutions on the other, have made the costs of rehabilitation and renewal for the municipality extremely high and largely unattainable. Moreover, religious institutions have not been able to exert a meaningful influence on the area's rehabilitation process. At the same time, undertaking rehabilitation and renewal is prohibitively expensive for the municipality and can not be achieved without community participation. Therefore, strengthening social capital, particularly its four main components, appears essential and can provide an effective pathway forward.

Cite this article: Aghaei Azad, Abbas., Mollania Jelodar, Shahram., Rasouli, Seyed Hassan (2025). A Sociological Study of the Relationship between Social Capital and Citizens' Participation in the Rehabilitation of Deteriorated Urban Fabrics (Case Study: District 4 of Sari Municipality, Iran). *Urban Social Geography*, 12 (2), 261-277. <http://doi.org/10.22103/jusc.2025.2169>

© The Author(s).

DOI: <http://doi.org/10.22103/jusc.2025.2169>

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

¹- **Corresponding Author:** Aghaei Azad, A., Assistant Professor, Department of Geography, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. ✉ abbas_aghaie70@yahoo.com ☎ (+98) 9125105878

English Extended Abstract

Introduction

The deteriorated and historical urban fabrics of many Iranian cities conflict with the conditions of modern urban life and are associated with problems such as declining social quality, population congestion, limited access to services, traffic difficulties, economic downturn, and cultural and visual deterioration. These fabrics, due to the decay of their physical components and their incompatibility with emerging urban needs, have become focal points of physical, cultural, and social challenges. Deterioration results from reduced functionality and stagnation of urban life, compounded by residents' poverty and the lack of motivation among investors, thereby necessitating specialized planning. Since the 1960s, increasing attention has been paid to public participation in urban planning and social sustainability. One of the most overlooked factors in these fabrics is the insufficient utilization of residents' social capital, including trust, participatory capacity, and social cohesion, which can accelerate the renewal process. The deteriorated urban fabrics of Sari are socially and economically heterogeneous, and disparities in social capital among residents may hinder rehabilitation efforts. Thus, examining the relationship between social capital and citizens' participation in the rehabilitation of these areas is of significant importance. The present study aims to investigate whether social capital and its components, such as trust in social groups, sense of belonging, participation in the local community, and identity awareness, have a meaningful relationship with the level of citizens' participation in the rehabilitation of deteriorated urban fabrics in Sari.

Data and Method

This study adopted a descriptive-explanatory approach and employed both documentary and survey methods. First, the conceptual and theoretical dimensions of the topic were examined through documentary analysis. Before designing data collection instruments (interviews and questionnaires), the researchers spent three years collecting preliminary data through participant observation. Subsequently, based on the theoretical foundations and research questions, a questionnaire was developed whose primary and secondary indicators were extracted from similar studies and interviews with staff members of Sari Municipality. The statistical population consisted of all residents over 18 years old living in the central core of Sari, particularly District 4, which is recognized as the historic urban fabric. According to the 2016 census, the population of this district is approximately 67,500. Given the large size of the population and the inability to directly survey all residents, a survey method with cluster sampling was employed. Based on the Krejcie and Morgan Table, a sample size of 384 was determined; however, to increase accuracy and reliability, 410 individuals were selected. The sample was drawn proportionally from various neighborhoods using cluster sampling: Sa'at Square (80 individuals, 19.5%), Qaren Street (125 individuals, 30.5%), 18th of Dey Street (78 individuals, 19%), and Jomhuri Eslami Alley (127 individuals, 31%). Data were collected through the questionnaire and analyzed using SPSS software.

Results

The results indicated a direct and significant relationship between social capital and citizens' participation in the rehabilitation of deteriorated urban fabrics (correlation coefficient: 0.59). Among the components of social capital, "sense of belonging," "neighborhood awareness and identity," and "trust in social groups" showed the strongest correlations with participation and collectively explained 38% of the variance in citizens' participation. The component "participation in the local community" demonstrated a weaker relationship with citizens' participation and held less importance in the multivariate regression model. Path analysis revealed that "sense of belonging" (total effect: 0.50), "neighborhood awareness and identity" (0.49), and "trust in social groups" (0.33) exerted the greatest influence on participation, whereas the role of "participation in the local community" was more limited.

Conclusion

The findings suggested that the success of rehabilitation and renewal initiatives in deteriorated urban fabrics is difficult to achieve without considering social capital and resident participation. A solely economic approach is insufficient; strengthening components of social capital, particularly a sense of belonging, neighborhood identity, and social trust, is essential for achieving effective citizen participation. Moreover, low levels of trust in governmental institutions and the dominance of economic interests among certain property owners constitute major barriers to resident participation. Therefore, enhancing social capital can provide the foundation for increased participation and the success of urban renewal programs.

مطالعه جامعه‌شناختی رابطه سرمایه اجتماعی با مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: منطقه چهار شهرداری ساری)

عباس آقایی آزاد^۱ ✉، شهرام ملانیا جلودار^۲، سید حسن رسولی^۳

^۱- استادیار گروه جغرافیا، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. **رایانامه:** abbas_ghaie70@yahoo.com
^۲- استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه پیام نور، تهران، ایران. **رایانامه:** smollania@pnu.ac.ir
^۳- دکترا، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، واحد تهران مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. **رایانامه:** hasanrasoli.63@gmail.com

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۹/۴</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۲/۲۹</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۳/۱۹</p> <p>تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۷/۱</p> <p>کلیدواژه‌ها: سرمایه اجتماعی، مشارکت شهروندان، بافت های فرسوده شهری، منطقه چهار شهر ساری</p>	<p>مقدمه: در بافت‌های فرسوده شهری به دلیل فقر ساکنان و بی‌انگیزگی سرمایه‌گذاران، امکان نوسازی خود به خودی آن وجود نداشته و مستلزم برنامه‌ریزی خاص است. مشکلات و مسایلی که بافت فرسوده منطقه چهار شهر ساری به عنوان بافت کهن با آن مواجه هست، رویکرد جامعه محور را برای بازآفرینی شهری مطرح می‌نماید. رکن اصلی این رویکرد مشارکت ساکنین در طرح‌های بهسازی و نوسازی هست. هدف تحقیق، بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهر ساری در سال ۱۴۰۳ می‌باشد.</p> <p>داده و روش: روش پژوهش، توصیفی-پیمایشی و جامعه آماری شامل ساکنین منطقه چهار شهر ساری به عنوان بافت کهن بوده و به منظور آزمون فرضیه‌ها از روش همبستگی پیرسون و تحلیل مسیر به مدل‌سازی با نرم‌افزار SPSS اقدام شد.</p> <p>یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که بین شاخص‌های سرمایه اجتماعی و مشارکت شهروندان ساری رابطه معنی‌دار و مثبت وجود دارد و سه مؤلفه احساس تعلق، آگاهی و هویت محله‌ای و اعتماد به گروه‌های اجتماعی؛ سرمایه اجتماعی ۳۸ درصد از واریانس تغییرات مشارکت شهروندان ساری در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری را تبیین می‌نماید.</p> <p>نتیجه‌گیری: منطقه چهار شهر ساری به دلیل غلبه تمایلات اقتصادی و مالکان از یک طرف و پایین بودن اعتماد اجتماعی مردم منطقه به نهادهای دولتی موجب شده که برای شهرداری هزینه‌های بهسازی و نوسازی بسیار بالا و غیرقابل دسترس بشود و نهادهای مذهبی نیز نتوانسته‌اند رابطه اثرگذاری را بر بهسازی منطقه بگذارند. از طرفی دست زدن به بهسازی و نوسازی برای شهرداری بسیار گران و بدون مشارکت مردم منطقه امکان‌پذیر نیست. پس به ناچار ورود سرمایه اجتماعی و بالا بردن چهار مؤلفه آن می‌تواند کارگشا باشد.</p>

استناد: آقایی آزاد، عباس؛ ملانیا جلودار، شهرام؛ رسولی، سیدحسن (۱۴۰۴). مطالعه جامعه‌شناختی رابطه سرمایه اجتماعی با مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: منطقه چهار شهرداری ساری). *جغرافیای اجتماعی شهری*، ۱۲ (۲)، ۲۶۱-۲۷۷. DOI: <http://doi.org/10.22103/juscg.2025.2169>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه شهید بهشتی کرمان.

DOI: <http://doi.org/10.22103/juscg.2025.2169>

مقدمه

هم اکنون بسیاری از شهرهای ایران با مسألهٔ بافت‌های فرسوده و تاریخی شهر دست به گریبان هستند که با زندگی و مشخصات مدرن شهری در تعارض می‌باشد (رجبی و همکاران، ۱۴۰۰: ۳). کالبدشناسی ساختاری و عملکردی این بافت‌ها نشان از ظهور مسائل و مشکلاتی مانند افول کیفیت‌های اجتماعی، تراکم و تمرکز جمعیت و فعالیت‌های مشاغل، تعارض با ساختار کلی شهر، دشواری‌های دسترسی به خدمات عمومی، مشکلات ترافیکی، افول اقتصادی و انحطاط کیفیت‌های فرهنگی و بصری می‌دهد (ملانیا جلودار، ۱۴۰۲: ۳۲۳).

بافت فرسوده قسمت‌هایی از شهر هستند که از روند تکاملی زندگی آن جدا شده و به کانون معضلات و نابسامانی در همه جهات کالبدی، فرهنگی و اجتماعی تبدیل شده‌اند. بوجود آمدن این معضل مربوط به زمانی است که عنصرهای سازنده شهر گرفتار فرسودگی شده باشند و روند پویایی و تحول آن‌ها، با خواست شهرهای کنونی همخوانی نداشته باشد (ضرابی و فرید تهرانی، ۱۳۸۸: ۴۰).

فرسودگی در پی کاهش کارایی هر پدیده‌ای رخ می‌دهد. وقتی در یک محدوده از شهر، حیات آن به هر دلیلی از جمله قدمت یا فقدان برنامه توسعه و نظارت فنی بر شکل‌گیری بافت، رو به رکود بگذارد، بافت شهری آن محدوده در روند فرسودگی قرار می‌گیرد. در چنین بافتی به دلیل فقر ساکنان و بی‌انگیزگی سرمایه‌گذاران، امکان نوسازی خودبه‌خودی آن وجود نداشته، مستلزم برنامه‌ریزی خاص است (محمدی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۰۷). توجه به مردم و مشارکت آن‌ها در برنامه‌ریزی از دههٔ ۱۹۶۰ در کشورهای توسعه‌یافته و از دههٔ ۱۹۷۰ در کشورهای در حال توسعه متداول شد. این دیدگاه به دنبال تأکید بر ابعاد اجتماعی در برنامه‌های توسعه آغاز شد و با توجه بیشتر به پایداری اجتماعی به عنوان پیش‌نیاز محقق شدن سایر ابعاد توجه بیشتری را به خود جلب کرده است (گرچی پور و شکور، ۱۳۹۸: ۴۲).

یکی از مهم‌ترین موضوعاتی که درخصوص این بافت‌های قدیمی شهری غفلت شده است، استفاده نکردن درست و بجا از سرمایه‌ی اجتماعی ساکنان مناطق شهری است. اهمیت سرمایه اجتماعی در ارتباط با ایجاد روحیه‌ی مشارکت در میان ساکنان بافت‌های فرسوده‌ی شهری، انکارناپذیر است، به طوری که با شناسایی محلات با سطح سرمایه اجتماعی بالا می‌توان به اولویت‌بندی پروژه‌های نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده‌ی شهری پرداخت. سطح اعتماد، میزان مشارکت-پذیری افراد، انسجام اجتماعی، از مهم‌ترین مولفه‌های سرمایه اجتماعی هستند که می‌توان از آنها به عنوان بهترین ابزار برای مشارکت و تسریع در روند نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده‌ی شهری استفاده کرد.

به طور کل سرمایه اجتماعی، یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین مؤلفه‌های دخیل در بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری به حساب می‌آید که بی‌توجهی به آن به معنای کنار گذاشتن یک عنصر کلیدی در امر ساماندهی بافت‌های فرسوده شهری است. در عین حال با توجه به اینکه بافت‌های فرسوده شهرسازی از لحاظ بافت اجتماعی و اقتصادی همگون نیستند، پس سطح سرمایه اجتماعی متفاوتی در این منطقه مشهود است. به عبارتی دیگر ممکن است در محله، افراد با سطح اجتماعی متفاوتی در مجاورت و همسایگی هم سکونت داشته باشند که این تفاوت می‌تواند مانعی در امر ساماندهی بافت‌های فرسوده باشد. از این رو بررسی ارتباط سرمایه اجتماعی افراد ساکن در این بافت‌ها برای بهسازی و نوسازی بهینه و سریع بافت‌های فرسوده شهری، بیش از پیش اهمیت می‌یابد. از آنجا که تأثیر سرمایه اجتماعی بر مسایل متفاوتی منجمله سلامت اجتماعی (ذوالفقاری و قیومی، ۱۴۰۲)، جرم (عشایری و همکاران، ۱۴۰۲)، احساس امنیت سرمایه‌گذاران (محمودی و امامی، ۱۴۰۰) و مدیریت شهری (کامل‌نیا و همکاران، ۱۴۰۲) مورد تأیید قرار گرفته، لذا این پژوهش درصدد آن است که به این سؤال اصلی تحقیق پاسخ دهد: «سرمایه اجتماعی چه رابطه‌ای با میزان تمایل به مشارکت شهروندان ساری در بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری دارد؟». بر این اساس پنج فرضیه مبتنی بر پنج سؤال جزئی‌تر، مد نظر این پژوهش است:

- بین سرمایه اجتماعی با مشارکت شهروندان ساری در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری رابطهٔ معناداری وجود دارد.

- بین اعتماد به گروه‌های اجتماعی با مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری رابطه معناداری وجود دارد.
- بین احساس تعلق با مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری رابطه معناداری وجود دارد.
- بین مشارکت در اجتماع محلی با مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری رابطه معناداری وجود دارد.
- بین آگاهی و هویت محله‌ای با مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری رابطه معناداری وجود دارد.

پیشینه نظری

نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده شهری تاثیر قابل توجهی بر ابعاد اقتصادی، اجتماعی، محیط زیستی و کالبدی و دستیابی به توسعه پایدار شهری و جوامع پایدار دارد (برملی^۱ و همکاران، ۲۰۰۵؛ لامبردی^۲ و همکاران، ۲۰۱۱). بر این اساس سه نوع مداخله در امور شهری مطرح هستند: بهسازی، نوسازی و بازسازی. در بهسازی، پایه و اساس، تعهد به گذشته و نگهداری آثار هویت بخش است. در نوسازی تعهد به گذشته منعطف بوده و بنا به مورد از مداخله اندک تا تغییر را شامل می‌شود. در مداخله از نوع بازسازی نه تنها تعهدی به گذشته وجود ندارد بلکه توجه اصلی، به وجود آوردن وضعیت جدید کالبدی-فضایی و زیستی از روش مداخله، تخریب و بهسازی است (بوکانی، ۲: ۱۳۹۴).

الف) بهسازی: در این نوع مداخله اصل بر وفاداری به گذشته و حفظ آثار هویت بخش در آن‌ها است. فعالیت بهسازی با هدف استفاده از امکانات بالقوه و بالفعل موجود و تقویت جنبه‌های مثبت و تضعیف جنبه‌های منفی از طریق حمایت، مراقبت، نگهداری، حفاظت، احیاء، استحکام بخشی و تعمیر صورت می‌پذیرد (نورب^۳، ۲۰۰۲: ۱). *ب) نوسازی:* در این نوع مداخله حد وفاداری به گذشته از انعطاف پذیری بیشتری برخوردار است و بر حسب مورد از مداخله اندک تغییر را می‌تواند شامل گردد. نوسازی با هدف افزایش کارایی و بهره‌وری بازگرداندن حیات شهری به بافت می‌باشد و از طریق نوکردن، توان بخشی، تجدید حیات، انطباق، دگرگونی صورت می‌پذیرد (حبیبی و همکاران، ۱۳۹۵: ۵۷). *ج) بازسازی:* در این نوع مداخله نه تنها هیچ الزامی برای حفظ گذشته وجود ندارد بلکه با هدف ایجاد شرایط جدید زیستی و کالبد-فضایی و از طریق تخریب، پاکسازی و دوباره سازی صورت می‌پذیرد. دگرگونی کامل پیشینه و ایجاد شرایطی جدید در بافت و یا عناصر آن را با برچیدن آثار گذشته و بنا نهادن ساخت و سازهای جدید دنبال می‌کند. مجموعه اقداماتی که منجر به شرایط کاملاً دگرگون شده نسبت به شرایط و محتوای پیشین می‌گردد (حبیبی و مقصودی، ۱۳۹۶: ۱۱). همانطور که در بالا گفته شد یکی از راهکارهای تدبیری در مواجهه با فرسودگی پهنه بافت‌های فرسوده شهری بازسازی شهری است. که صرفاً نگاه کالبدی به طرح‌های توسعه شهری دارد، در عین حال سرمایه اجتماعی با شامل کردن ارزش‌هایی چون اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی و مشارکت اجتماعی در پهنه سکونت، در فرایند نوسازی شهری در دهه‌های اخیر اهمیتی روزافزونی پیدا نموده است. این بافت‌های فرسوده به دلیل عدم زیرساخت‌های مناسب شهری و عدم پاسخگویی به نیازهای ساکنان آن بهمراه رشد شتابان جمعیت شهری در شهرستان ساری نیاز به بهسازی بافت‌های فرسوده را هر چه بیشتر ضروری نموده است.

مشارکت شهروندان متأثر از عوامل ساختاری، میانی و خرد است. مشارکت مردمی در ساماندهی بافت‌های فرسوده شهری از جمله موضوعاتی که مورد توجه برنامه‌ریزان شهری و مدیران شهری در سال‌های اخیر قرار گرفته است. اما با توجه به کارشکنی بعضی از سازمان‌های ذیربط کارنوسازی و ساماندهی بافت‌های فرسوده در کشور موفق نبوده و همواره با مشکلات بسیاری دست به گریبان است (زانگ^۴ و همکاران، ۲۰۲۰).

1- Bramely et al

2- Lombardi et al

3- Norbe

4- Zhang

بهره‌گیری از خرد جمعی و مشارکت شهروندان در مدیریت شهری سال‌هاست که به امری طبیعی و قابل قبول از سوی کل جامعه، اعم از مدیران و شهروندان تبدیل شده است. اولین گام در این ارتباط تشکیل شورای شهر و محلات است. همان‌طور که در علوم مدیریتی، کارکنان سرمایه‌های اصلی یک سازمان به شمار می‌روند، در مدیریت شهری نیز در همه بخش‌ها مردم به عنوان سرمایه اجتماعی و اصلی در ایجاد یک شهر سالم نقش اساسی را ایفاء می‌کنند و این امر صرفاً با مشارکت و ایجاد ارتباط و تعامل شهروندان در محلات امکان‌پذیر می‌شود (جرجانی، ۱۳۹۹). سرمایه اجتماعی دارای دو مؤلفه است، ۱) ساختار شبکه‌ای عینی که افراد را به هم پیوند می‌زند (۲) یک نوع پیوند ذهنی مثبت و ناشی از اعتماد بین افراد (پایتون^۱، ۲۰۰۳: ۱۲)

سرمایه اجتماعی منبعی است که در روابط اجتماعی نهفته است (تهلیان^۲ و همکاران، ۲۰۲۲: ۲). سرمایه اجتماعی مفهومی ترکیبی است که موجودی یا میزان هنجارها و شبکه‌هایی را که فراهم‌کننده امکان مشارکت مردم در اقدامات جمعی است در یک جامعه و در یک مقطع زمانی خاص تشریح می‌کند و با شیوه‌هایی چون سنجش اعتماد اجتماعی و سطوح عضویت در انجمن‌های مدنی رسمی یا غیررسمی قابل اندازه‌گیری است (پناهی و پناهی، ۱۳۹۴: ۴). کلمن معتقد است سرمایه اجتماعی «منبعی برای افراد» و در تسهیل برخی اقدامات ارزشمند است. او همچنین این ایده را ترویج می‌کند که سرمایه اجتماعی در یک ساختار متقابل عمل می‌کند که در آن هر دو طرف را به پیروی از تعهدات و انتظارات و به اشتراک گذاشتن اعتماد ملزم می‌کند (جین^۳، ۲۰۲۰: ۵۸). در مجموع این مفهوم به موقعیت‌ها و روابطی اشاره دارد که در درون گروه‌ها و شبکه‌های اجتماعی برای دسترسی به فرصت‌ها، اطلاعات، منابع مادی، و موقعیت اجتماعی را افزایش می‌دهد (جعفری و همکاران، ۱۴۰۰: ۵۰۵). سرمایه اجتماعی سود سرمایه‌گذاری در زمینه سرمایه فیزیکی و سرمایه انسانی را افزایش می‌دهد. در جامعه‌ای که از نعمت سرمایه اجتماعی چشم‌گیری برخوردار است، همکاری آسان است. سرمایه اجتماعی به عنوان یک منبع با مالکیت جمعی متعلق به محله، جوامع، مناطق و بخش‌ها بوده و می‌تواند متغیر، کوچک و بزرگ و یا زیاد و کم باشد. مفهوم سرمایه اجتماعی با سه عنصر اصلی و شاخص معرفی می‌شود. در قالب گرایش‌ها و تمایلات رفتاری به اعتماد و هنجارهای تمایل به کار گروهی و در بعد الگوهای ساختاری به انجمن‌پذیری و مشارکت اشاره می‌کنند (افه و فوش^۴، ۲۰۲۲: ۱۸۹، پاتنام^۵، ۱۳۸۰). از نظر بوردیو^۶ سرمایه اجتماعی یکی از مهم‌ترین اشکال سرمایه است. از نظر وی سرمایه در سه شکل بنیادی امکان بروز می‌یابد، به شکل سرمایه اقتصادی که قابلیت تبدیل شدن به پول را دارد و ممکن است در شکل حقوق مالکیت نهادینه شود؛ به شکل سرمایه فرهنگی که در شرایط معین، قابلیت تبدیل شدن به سرمایه اقتصادی را دارد و ممکن است به شکل کیفیت‌های آموزشی نهادینه شود و به شکل سرمایه اجتماعی که از الزامات اجتماعی ارتباطات ساخته شده است و در شرایط معین، قابلیت تبدیل شدن به سرمایه اقتصادی را دارد و ممکن است به عنوان اشرافی با اصالت خانوادگی نهادینه شود. از نظر بوردیو سرمایه اجتماعی دو مؤلفه دارد، اول، منبعی است که ارتباط با آن از طریق عضویت در گروه و شبکه‌های اجتماعی امکان‌پذیر می‌شود و دوم، حجم سرمایه اجتماعی‌ای که به تملک یک کارگزار انسانی در می‌آید، براندازه‌ای از شبکه‌های ارتباطی مبتنی است که او می‌تواند بسیج کند (بوردیو، ۱۳۸۴: ۶۹). فوکویاما^۷ صاحب‌نظر دیگر سرمایه اجتماعی، عقیده دارد که این مفهوم اساسی در جامعه منجر به هماهنگی و تعادل

1-Payton

2-Tahlyan et al

3-Jin

4-Offe & Fuchs

5-Putnam

6-Bourdieu

7-Fukuyama

داخلی و فرهنگی جامعه، هنجارها، ارزش‌ها می‌شود و نیز تعاملات دولت با مردم و سازمان‌هایی که در درون جامعه جای دارند روی می‌دهد. در واقع سرمایه اجتماعی زنجیری است که جامعه را به یکدیگر متصل نگه می‌دارد و بدون آن هیچ‌گونه رشد اقتصادی نخواهد داشت و جامعه به طور وحشتناکی از هم فرو می‌پاشد (فوکویاما، ۲۰۰۱: ۲۰-۷). در تعریف دیگری فوکویاما سرمایه اجتماعی را مجموعه معینی از هنجارها یا ارزش‌های غیررسمی می‌داند که اعضای گروهی که تعاون و همکاری میانشان مجاز است در آن سهیم و ذینفع هستند (فوکویاما، ۱۳۸۴: ۳۳).

پاتنام سرمایه اجتماعی را در آثار مختلف خود با سه مؤلفه، به عنوان ویژگی سازمان اجتماعی تعریف می‌نماید: الف) شبکه‌ها؛ پاتنام مانند دیگر نظریه‌پردازان سرمایه اجتماعی، روابط اجتماعی افراد و تعاملات آنان با یکدیگر بنیادی‌ترین جزء سرمایه اجتماعی معرفی می‌کند و شبکه‌ها را به عنوان خاستگاه دو مؤلفه دیگر سرمایه اجتماعی یعنی هنجارهای اعتماد و همپاری مطرح می‌سازد (کلمن^۱، ۲۰۰۲: ۲۸۷). ب) هنجارهای همپاری: پاتنام نوع خاصی هنجارهای همپاری را مولدترین جزء سرمایه اجتماعی می‌داند و حتی آن را ملاک سرمایه اجتماعی می‌نامد. ج) اعتماد: یکی دیگر از مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی که از عناصر ضروری برای تقویت همکاری و حاصل پیش‌بینی‌پذیری رفتار دیگران است اعتماد می‌باشد که در یک جامعه کوچک از طریق آشنایی نزدیکان با دیگران حاصل می‌شود (پاتنام، ۲۰۰۲: ۶).

تحقیق و پژوهش پیرامون زمینه‌های فرهنگی و اجتماعی در سطح عوامل انسانی (شهروندان) تأثیرگذار در خصوص نوسازی بافت‌های ناکارای شهری از جمله ضرورت‌های لازم در تدوین سیاست‌های نوسازی فضاهای فرسوده شهری و تهیه و تدوین طرح‌های اجرایی می‌باشد. بنابراین، این مطالعه با هدف تجزیه و تحلیل همبستگی بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی با مشارکت شهروندان درباره نوسازی بافت‌های فرسوده شهری انجام شده است.

الف) متغیر وابسته (مشارکت شهروندان در بهسازی شهری): بهسازی شهری مفهومی است که به توسعه محیط زندگی دچار افت برای شهروندان آن منطقه می‌پردازد. هدف نهایی، بهبود و ارتقاء کیفیت زندگی شهری از طریق بهبود و توسعه ویژگی‌های منحصر به فرد یک مکان و مردم آن منطقه است.

بازآفرینی شهری، عبارت است از دید جامعه و یکپارچه و مجموعه اقداماتی که به حل مسائل شهری بینجامد، به طوری که بهبود دائمی در شرایط اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و زیست محیطی بافتی که دستخوش تغییر شده را به وجود آورد (رابرتز و سیکس^۲، ۲۰۰۰: ۳۱). مشارکت (شامل مشارکت مردمی، مشارکت بین‌سازمانی، مشارکت بین سازمان‌ها و مردم و سایر ذینفعان)، برنامه‌ریزی راهبردی (شامل مقابله با فرسودگی و افت شهری، مشکل‌گشایی و درگیر ساختن تمام ذینفعان) و توجه به اهداف پایداری (شامل پایداری اقتصادی، اجتماعی و محیطی و پایداری عمل برنامه‌ریزی) عناصر اصلی رهیافت بازآفرینی شهری را تشکیل می‌دهند (باتی^۳، ۲۰۰۰: ۱).

برای سنجش این متغیر و در بر گرفتن مفهوم مشارکت شهروندان در بهسازی شهری ۲۰ پرسش (آیتم) بر اساس مقیاس لیکرت آماده و از پاسخگویان سوال و جمع‌آوری اطلاعات شد. متغیر مشارکت شهروندان در بهسازی شهری در این تحقیق با ۴ مؤلفه مورد سنجش قرار گرفت. ۱) مشارکت/اجرایی: برای سنجش این مؤلفه با ۵ آیتم (نوسازی ملک خود به صورت فردی، نوسازی ملک خود با همسایگان به صورت مشارکتی، همکاری با مجریان طرح نوسازی در اجرای پروژه‌ها، آمادگی برای مجری شدن برخی پروژه‌های نوسازی، عدم مشارکت در اجرای نوسازی) از پاسخگویان جمع‌آوری اطلاعات شده است. ۲) مشارکت فکری: برای سنجش این مؤلفه با ۵ آیتم (کمک به ترسیم چشم‌انداز آینده طرح نوسازی محله، ارائه مشاوره به مدیریت طرح نوسازی منطقه، آمادگی بر تشکیل کارگروه نوسازی منطقه، شرکت در جلسات تصمیم‌گیری

1- Coleman

2- Roberts & Sykes

3- Batey

سازمان مجری طرح، عدم مشارکت فکری) از پاسخگویان جمع‌آوری اطلاعات شده است. ۳) مشارکت مالی: برای سنجش این مؤلفه با ۵ آیتم (نوسازی ملک با هزینه شخصی متناسب با طرح کلی، شراکت در پروژه نوسازی معادل ارزش ریالی ملک، خرید سهام پروژه، انجام سرمایه‌گذاری مشترک، عدم مشارکت و فروش ملک) از پاسخگویان جمع‌آوری اطلاعات شده است. ۴) مشارکت انسانی: برای سنجش این مؤلفه با ۵ آیتم (تسهیل‌گری طرح نوسازی محله، مدیریت هماهنگی طرح نوسازی محله، همکاری تخصصی در اجرای طرح، عضویت در هیات نظارت بر اجرای طرح، نگذاشتن وقت و توان برای مشارکت در طرح نوسازی منطقه) از پاسخگویان جمع‌آوری اطلاعات شده است. نتایج آزمون روایی نشان داد که ارزش آلفای این متغیر ۰٫۹۱، برای هر بیست آیتم نشان از همسازي و انسجام درونی قابل قبول برای سنجش مفهوم مشارکت شهروندان در بهسازی شهری دارد.

ب) متغیرهای مستقل (سرمایه اجتماعی): سرمایه اجتماعی می‌تواند در قالب توانمندسازی، مشارکت، فعالیت‌های مشارکتی و اهداف و مقاصد عمومی به حمایت از شبکه‌ها، توجه به ارزش‌ها و هنجارهای جامعه، اعتماد به عنوان عنصر اساسی سرمایه اجتماعی و تعلق و ایمنی محیطی، سیاست‌های مناسب محله‌ای را تقویت و حفاظت نماید (فنی و دیگران، ۱۳۹۴:۱۰۹). متغیر سرمایه اجتماعی در این تحقیق با ۴ مؤلفه مورد سنجش و ارزیابی قرار گرفت:

۱) آگاهی و هویت محله‌ای: آگاهی و هویت محله‌ای یا هویت مکانی به جنبه ذهنی رابطه میان انسان و مکان اشاره دارد و این که چگونه مکان به هویت خود فرد کمک می‌کند (پایتون، ۲۰۰۳: ۸). هویت محله‌ای را احساس تعلق به یک محله مسکونی تعریف می‌کنند (فوس، ۲۰۰۴: ۸). برای سنجش این مؤلفه با ۵ آیتم آگاهی از (وقوع رویداد خاص در محله، قدمت و تاریخ محله، میزان اطلاعات در محله، نمادها و نشانه‌های معنادار و هویت‌بخش محله، معنادار بودن نام محله در ذهن ساکنان) از پاسخگویان جمع‌آوری اطلاعات شده است.

۲) مشارکت در اجتماع محلی: اجتماع محلی، گروهی است که خود را دسته‌ای پایدار و قدرتمند می‌داند، به‌خصوص زمانی که دارای یک منطقه جغرافیایی مشترک باشند. یک معیار اجتماعی محلی، مشارکت منظم افراد در فعالیت‌های آن است (سجادی و واحدی یگانه، ۱۳۹۶: ۱۵۳). برای سنجش این مؤلفه با ۴ آیتم (حضور در فعالیت‌های جمعی محله، همکاری با شورایی و مدیریت محله، میزان مشارکت و فعالیت داوطلبانه در محله، شرکت در مراسم جشن یا عزاداری مذهبی در محله) از پاسخگویان جمع‌آوری شده است.

۳) احساس تعلق: احساس تعلق یعنی این که فرد خود را با محله و شهر خود یکی بداند، همچنین مجموعه طرز تلقی‌ها، نگرش‌ها و کنش‌های فرد در تعلق به محیط و محل زندگی خود و احساس تعهد به آن می‌باشد که در حفظ و صیانت از آن از هیچ کوششی دریغ نمی‌کند (نعیمی، ۱۳۸۹: ۸۴). برای سنجش این مؤلفه با ۵ آیتم (داشتن خاطرات جمعی از محله، تمایل به ترک محله، مدت سکونت در محله، مناسب بودن شرایط زندگی در این محله، رضایت از زندگی در این محله) از پاسخگویان جمع‌آوری اطلاعات شده است.

۴) اعتماد به گروه‌های اجتماعی: اعتماد در متن کنش‌های انسان نمود می‌یابد، به ویژه در آن دسته از کنش‌ها که جهت‌گیری معطوف به آینده دارند و آن نوعی رابطه کیفی است که به تعبیر کلمن قدرت عمل کردن را تسهیل می‌کند (نورعلی‌وند و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۳۵). برای سنجش این مؤلفه با ۴ آیتم (اعتماد به همسایگان، دوستی و همدردی با اهالی محله، شناخت چهره به چهره و روابط با همسایگان، احساس مسئولیت نسبت به محله و آینده محله) از پاسخگویان جمع‌آوری اطلاعات شده است.

جدول ۱- گزارش پایایی ابزار تحقیق

میزان آلفای کرونباخ	تعداد گویه	مقیاس	
		اعتماد به گروه‌های اجتماعی	متغیر مستقل
۰/۷۷	۴		

۰/۸۲	۵	احساس تعلق	(سرمایه اجتماعی) آلفای کل (۰/۹۰)
۰/۷۴	۴	مشارکت در اجتماع محلی	
۰/۷۸	۵	آگاهی و هویت محله‌ای	
۰/۸۹	۵	مشارکت اجرایی	متغیر وابسته (مشارکت شهروندان در بهسازی شهری) آلفای کل (۰/۹۰)
۰/۷۷	۵	مشارکت فکری	
۰/۷۰	۵	مشارکت مالی	
۰/۸۴	۵	مشارکت انسانی	

(ماخذ: محاسبات نگارنده، ۱۴۰۳)

برای سنجش پایایی از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد که نتایج آن در جدول ۱ آمده است و حاکی از آن بوده که همه مقیاس‌ها در سطح مطلوب و بالاتر از ۰/۷ قرار داشته‌اند.

پیشینه عملی

میرحسینی و همکاران (۱۴۰۲) در مطالعه‌ای نقش سرمایه اجتماعی بر مشارکت شهروندان در بازسازی بافت فرسوده شهری (مطالعه موردی شهرهای گرگان و گنبد) بررسی کردند. نتایج آنها بیانگر آن است که شاخص همکاری اجتماعی؛ انسجام اجتماعی که تبدیل به مولفه‌های شناختی و ارتباطی و ساختاری شدند؛ بیشترین تاثیر را بر مشارکت ساکنین در بازسازی بافت فرسوده داشته‌اند.

فریدی‌ثانی و همکاران (۱۴۰۲) در مطالعه‌ای عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در نوسازی بافت‌های فرسوده شهر تبریز بررسی کردند. نتایج آنها بیانگر اینست که ۵ عامل سابقه سکونت، روحیه مشارکتی، میزان تعلق خاطر، تمایل به مشارکت در امر بهسازی و نوسازی و تمایل به سکونت ۷۵٫۱ درصد از واریانس مشارکت شهروندان در نوسازی بافت فرسوده شهر تبریز را تبیین می‌کنند.

صمدی و جهانگیرزاده (۱۴۰۱) در تحقیق‌شان تحت عنوان سنجش نقش سرمایه اجتماعی در فرایند بازآفرینی مشارکتی به این نتیجه دست یافتند که شاخص‌های امنیت عمومی و حضور در اجتماعات محلی بیشترین تاثیر را بر مشارکت شهروندان داشته‌اند.

حیدرآبادی (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان نوسازی شهری؛ بررسی نقش سرمایه اجتماعی - فرهنگی در مشارکت مردم در بازسازی بافت فرسوده شهری (مطالعه موردی شهرهای گنبد و گرگان) به این نتیجه رسید که سرمایه اجتماعی - فرهنگی بر مشارکت ساکنان تأثیر مثبت داشته است. شاخص اعتماد اجتماعی، حس همکاری؛ انسجام اجتماعی و سرمایه اجتماعی درون‌گرا و برون‌گرا؛ سرمایه فرهنگی با شاخص‌های سرمایه فرهنگی عینیت یافته؛ سرمایه فرهنگی تجسم یافته؛ سرمایه فرهنگی نهادینه شده بیشترین تأثیر را بر مشارکت ساکنان در بازسازی بافت فرسوده داشته‌اند.

گانگ و لیو^۱ (۲۰۲۰) در تحقیق‌شان به بررسی هدف رفتاری ساکنان برای مشارکت در نوسازی خردمحل بر اساس یک نظریه توسعه یافته رفتار برنامه‌ریزی شده در شانگهای چین به این نتیجه رسیدند که هدف و رفتار مشارکتی ساکنان توسط هنجارهای ذهنی، نگرش‌های رفتاری و کنترل رفتاری درک شده پیش‌بینی می‌شود. بعلاوه اینکه، دلبستگی به اجتماعی می‌تواند به طور مثبت اثر قصد بر رفتار را تعدیل کند. طبق این پدیده، چندین پیامد مدیریتی هدفمند در رابطه با مشارکت عمومی در نوسازی محله در مقیاس خرد پیشنهاد شده است. این تحقیق تمرین مشارکت عمومی در مقیاس همسایگی را گسترش می‌دهد و ایده‌های روشنگری را برای ارتقای آگاهی مشارکت ساکنان ارائه می‌کند.

¹- Gong & Liu

در جمع‌بندی پیشینه‌ها باید گفت که محققین در هر تحقیق با پیوند متغیرهایی همچون سرمایه و مشارکت و اعتماد در فرم متغیرمستقل، در پی فهم، تحلیل و تبیین و علت‌یابی متغیر وابسته تحقیق که بازسازی بافت فرسوده شهری است، بوده‌اند. در تحقیقات، شاخص‌های سرمایه اجتماعی مانند انسجام اجتماعی، حس همکاری، اعتماد اجتماعی، تعاون و همیاری با نوسازی، مشارکت اجتماعی، روابط همسایگی، رضایتمندی، تعلق مکانی و امنیت عمومی را بر مشارکت شهروندان در بازسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده شهری مؤثر دیدند. البته هر کدام از این تحقیقات پیشین تنها به بررسی تاثیر و نقش بعضی از متغیرها پرداخته‌اند. اما در مجموع آنچه که به نظر مهم و اساسی به نظر می‌رسد اینست که شهروندان هنگامی به مشارکت در امور شهری گرایش دارند که هنجارهای ذهنی و نگرش‌های رفتاری‌شان نسبت به عملکردهای شهری مثبت بوده و میزان احساس تعلق به محله و میزان اعتماد نهادی به محله‌ی آنها بالا باشد و در قبال این مشارکت‌شان به خدمات و امکانات شهری دست پیدا نمایند و برایشان اعتمادسازی شود. در برخی از امور افراد غالباً "تمایل بیشتری را به مشارکت در تصمیم‌گیری دارند و در عوض کمترین علاقه را به مشارکت مالی دارند.

داده‌ها و روش شناسی

روش این تحقیق اسنادی و پیمایشی و از نوع توصیفی و تبیینی است. با استفاده از روش اسنادی ابعاد مفهومی و نظری موضوع مورد بررسی قرار گرفته است. محققین قبل از تنظیم ابزار جمع‌آوری اطلاعات (مصاحبه - پرسش‌نامه) از مشاهده مشارکت‌آمیز به مدت سه سال بهره‌برده‌اند. محققان با بهره‌گیری از مبانی نظری و با توجه به سوالات پژوهش اقدام به طراحی پرسشنامه نمودند. از آنجا که بیشتر این مؤلفه‌ها و شاخص‌های مؤلفه‌ها با عناوین و دسته‌بندی‌های مختلف در تحقیقات مشابه هم آمده است، در این پژوهش با مطالعه جامع این تحقیقات و مصاحبه با کارمندان شهرداری ساری شاخص‌های اصلی و فرعی مورد نیاز پژوهش استخراج شدند. به دلیل گسترده بودن جمعیت آماری تحقیق از روش پیمایش استفاده شد، و به دلیل عدم دسترسی به نمونه آماری از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای بهره‌برده شد.

جامعه آماری عبارت است از کلیه افرادی که در یک مقیاس جغرافیایی دارای یک یا چند صفت مشترک باشند. جامعه آماری این پژوهش شامل ساکنان بالای ۱۸ سال هسته مرکزی شهر ساری که از نظر شهرداری ساری منطقه ۴ به عنوان بافت کهن به حساب می‌آید. بر اساس سرشماری سال ۱۳۹۵ حدود ۶۷۵۰۰ نفر بود. حجم نمونه تحقیق از طریق جدول کرجسی و مورگان ۳۸۴ نفر تعیین اما برای بالا بردن اطمینان ۴۱۰ نفر انتخاب و به دلیل پراکندگی بالای پاسخگویان با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای نمونه‌ها انتخاب شدند. سپس از هر محله کوچه‌هایی به صورت تصادفی برگزیده و در نهایت با توجه به حجم جمعیت محله و تناسب آن با حجم نمونه افراد بدین صورت جهت پاسخگویی انتخاب شدند (میدان ساعت ۸۰ نفر ۱۹٫۵ درصد، خیابان قارن ۱۲۵ نفر ۳۰٫۵ درصد، خیابان ۱۸ دی ۷۸ نفر ۱۹ درصد، کوچه جمهوری اسلامی ۱۲۷ نفر ۳۱ درصد) و با ابزار پرسشنامه اطلاعات این پژوهش گردآوری و با نرم‌افزار SPSS به تجزیه و تحلیل داده‌ها اقدام شد.

قلمرو پژوهش

منطقه چهار شهری (بافت کهن شهرداری ساری): محدوده واقع در خیابان‌های فرهنگ، میدان شهرداری، خیابان شیخ طبرسی، خیابان رازی، بلوار امیرمازندرانی، سه‌راه ملامجدالدین تا میدان شهداء، با توجه به نقش و اهمیت و عملکرد آن در حیات شهری و تمایز چشمگیر بافت کالبدی و عملکرد آن با سایر بخش‌های شهر به عنوان یک واحد کالبد ویژه تحت نام هسته مرکزی تعیین شده است. بافت قدیمی و اکثر بناهای تاریخی شهر در محدوده این محله قرار گرفته‌اند. فعالیت‌های عمده تجاری-اداری شهر حول خیابان‌های این محدوده و بازار نرگسیه صورت می‌پذیرد. اکثر ادارات و سازمان‌های دولتی شهر و پارک قدیمی سبزمیدان در این هسته قرار دارد. در حالیکه مساحت این محله ۵٫۴ درصد مساحت کل شهر و جمعیت

آن ۷ درصد جمعیت کل شهر است، ۳۰ درصد فضاهای تجاری شهر، ۱۶ درصد فضاهای مذهبی، ۱۶ درصد فضاهای بهداشتی-درمانی، ۲۵ درصد فضاهای ورزشی شهر در این محله واقع شده است و سرانه کاربری مسکونی در هسته مرکزی شهر ۵۷،۵ متر مربع است. بنابراین روشن است که تمرکز مراکز اداری-سیاسی ساری، مراجعین سایر شهرستان‌های استان به این محدوده، شرایط ویژه و چهره‌های گوناگونی را در هسته مرکزی شهر موجب می‌گردد (طرح جامع شهر ساری، ۱۳۷۲: ۲۷-۳۱).

شکل ۱- مناطق چهارگانه شهر ساری (مأخذ: <https://gisplus.ir/product>)

شکل ۲- منطقه چهار شهر ساری (مأخذ: <https://gisplus.ir/product>)

یافته‌ها

فرضیه‌های مورد نظر با استفاده از آزمون رگرسیون تک متغیره و چند متغیره سنجیده شد. جدول ۲ رابطه هر کدام از متغیرهای مستقل را با متغیر وابسته نشان می‌دهد. با توجه به اینکه سطح سنجش متغیر وابسته (مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری) و متغیرهای مستقل (سرمایه اجتماعی و چهار مؤلفه آن: آگاهی و هویت محله‌ای، مشارکت در اجتماع محلی، احساس تعلق و اعتماد به گروه‌های اجتماعی) بوده، از آزمون پیرسون؛ همچنین در ادامه از رگرسیون چند متغیره و تحلیل مسیر برای بررسی ۵ فرضیه تحقیق استفاده شد.

جدول ۲- نتایج آزمون همبستگی پیرسون بین متغیرهای مستقل وابسته تحقیق

معناداری	میزان همبستگی	متغیرهای مستقل
۰/۰۰۰	۰/۵۹**	سرمایه اجتماعی
۰/۰۰۰	۰/۵۴**	آگاهی و هویت محله‌ای
۰/۰۰۰	۰/۳۳**	مشارکت در اجتماع محلی

احساس تعلق	۰/۵۷**	۰/۰۰۰
اعتماد به گروه‌های اجتماعی	۰/۴۷**	۰/۰۰۲

**همبستگی در سطح ۰,۰۱ (۲ دنباله) معنی‌دار است (ماخذ: محاسبات نگارنده، ۱۴۰۳)

طبق نتایج جدول ۲ و با توجه به اینکه سطح معنی‌داری خطای آزمون در سطح اطمینان ۰/۹۵ کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین می‌توان گفت که فرضیه اصلی تایید می‌شود و بین سرمایه اجتماعی با مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری رابطه مستقیم معناداری وجود دارد و ضریب همبستگی دو متغیر برابر ۰/۵۹ است. به عبارتی با افزایش سرمایه اجتماعی، مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری نیز تغییر رو به افزایشی را خواهد داشت. در آزمون پیرسون بین تحقیق چهارگانه مؤلفه‌های متغیر مستقل (سرمایه اجتماعی) یک مؤلفه‌ی مشارکت در اجتماع محلی رابطه مستقیم در سطح ضعیفی و مؤلفه اعتماد به گروه‌های اجتماعی رابطه مستقیم در سطح متوسط را با متغیر وابسته تحقیق (مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری) نشان داده‌اند ولی دومؤلفه‌ی دیگر متغیر مستقل (آگاهی و هویت محله‌ای و احساس تعلق) رابطه قوی و مستقیمی را با متغیر وابسته تحقیق داشته‌اند (جدول ۲).

جدول ۳- ضریب رگرسیون چند متغیره برای متغیرهای مستقل وارد شده در مدل رگرسیون

متغیرها	ضرایب غیر استاندارد		ضریب Beta	ضریب t	سطح معنی‌داری
	Std. Error	b			
(عدد ثابت)	۲۵/۶۹۸	۲/۵۶۶		۱۰/۰۱۴	۰/۰۰۰
۱ احساس تعلق	۰,۲۱۱	۰,۲۱۱	۰,۳۳	۵/۸۰۶	۰/۰۰۰
۲ آگاهی و هویت محله‌ای	۰,۸۲۷	۰,۲۲۲	۰,۲۲	۳/۷۲۰	۰/۰۰۰
۳ اعتماد به گروه‌های اجتماعی	۰,۶۵۸	۰,۲۴۶	۰,۱۴	۲/۶۷۶	۰/۰۰۸

(ماخذ: محاسبات نگارنده، ۱۴۰۳)

جدول ۳ نتایج تحلیل رگرسیون چندمتغیره به روش (گام به گام) را برای متغیر وابسته "مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری" نشان می‌دهد. متغیرهای مستقلی که رابطه معنی‌داری با متغیر وابسته داشتند وارد معادله شده که از ۴ متغیر مستقل مربوطه پژوهش ۳ متغیر شرایط ورود به معادله را لحاظ کردند. این ۳ متغیر مستقل توانستند ۰,۳۸ درصد از واریانس متغیر وابسته (مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری) را تبیین نمایند. برای ترسیم نمودار تحلیل مسیر، در ابتدا یک آزمون رگرسیون چندمتغیره با مؤلفه‌های سه‌گانه متغیر مستقل (احساس تعلق، آگاهی و هویت محله‌ای و اعتماد به گروه‌های اجتماعی) با متغیر وابسته (مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری) اجرا می‌شود. نتایج نشان دادند که از چهار مؤلفه متغیر مستقل، فقط سه مؤلفه با متغیر وابسته همبستگی مستقیم و بی‌واسطه داشتند:

- احساس تعلق (با ضریب ۰,۳۳)
- آگاهی و هویت محله‌ای (با ضریب ۰,۲۲)
- اعتماد به گروه‌های اجتماعی (با ضریب ۰,۱۴)

در چهار مؤلفه متغیر مستقل سرمایه اجتماعی، سه مؤلفه فوق در روش رگرسیون مهمتر تلقی شده و با متغیر مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری همبستگی مستقیم و بدون تاثیر دیگر عوامل دیده شدند. برای دست یافتن به مدل تحلیل مسیر هر بار یکی از سه مؤلفه (احساس تعلق، آگاهی و هویت محله‌ای و اعتماد به گروه‌های اجتماعی) را

جای متغیر وابسته در آزمون رگرسیون چندمتغیره قرار داده و تاثیر دیگر عوامل روی آنها سنجیده می‌شود، بدین صورت تاثیرات غیرمستقیم بعد از سنجش تاثیرات مستقیم بدست آمده و بوسیله پیکان‌هایی نشان داده می‌شود که به سمت متغیر وابسته جهت دارند، و ضرایب Beta (ضریب تاثیر استاندارد) مربوطه هر کدام از متغیرها روی پیکان خودش نوشته می‌شود.

جدول ۴- آماره‌های اجرای ۴ بار آزمون رگرسیون چندگانه که نمودار ۱ بر اساس آن آماده و طراحی شد

مقدار آزمون F (p-value)	R2 Adjusted	SEE اشتباه استاندارد	R ²	R	مؤلفه‌های مستقل سه گانه تحقیق	متغیر وابسته
۸۱,۳۷۰ (۰,۰۰۰)	۰,۳۷	۱۲,۰۹۵	۰,۳۸	۰,۶۱	۱. احساس تعلق ۲. آگاهی و هویت محله‌ای ۳. اعتماد به گروه‌های اجتماعی	مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری
۲۳۴,۱۶۴ (۰,۰۰۰)	۰,۴۸	۲,۸۳۷	۰,۵۴	۰,۷۳	۱. آگاهی و هویت محله‌ای ۲. اعتماد به گروه‌های اجتماعی	احساس تعلق
۲۲۹,۱۲۴ (۰,۰۰۰)	۰,۶۲	۲,۴۶۷	۰,۶۳	۰,۷۹	۱. احساس تعلق ۲. مشارکت در اجتماع محلی ۳. اعتماد به گروه‌های اجتماعی	آگاهی و هویت محله‌ای
۱۰۸,۳۴۶ (۰,۰۰۰)	۰,۴۴	۲,۴۱۹	۰,۴۵	۰,۶۷	۱. آگاهی و هویت محله‌ای ۲. احساس تعلق ۳. مشارکت در اجتماع محلی	اعتماد به گروه‌های اجتماعی

(ماخذ: محاسبات نگارنده، ۱۴۰۳)

ضریب همبستگی (R) رگرسیون چند متغیره میان مؤلفه‌های متغیر مستقل (۱. احساس تعلق ۲. آگاهی و هویت محله‌ای ۳. اعتماد به گروه‌های اجتماعی) با متغیر وابسته (مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری) ۰,۶۱ بدست آمد. اگر این ضریب بدست آمده را به توان دو برسانیم $R^2 = 0,38$ بدست می‌آید. و اینطور تحلیل می‌شود که ۳۸ درصد از تغییرات متغیر وابسته تحقیق بوسیله سه مؤلفه فوق تحلیل و تبیین می‌شود. به عبارت دیگر ۶۲ درصد ($1 - 0,38 = 0,62$) از تغییرات مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری بوسیله عواملی دیگر تعیین می‌شوند که جای تحقیق و بررسی دارد. و تبیین ۳۸ درصدی توسط این سه مؤلفه تبیینی معقول و مناسب به نظر می‌رسد.

جدول ۵- تاثیر کل (مستقیم و غیرمستقیم) چهار مؤلفه سرمایه اجتماعی بر متغیر وابسته تحقیق

مؤلفه‌ها	تاثیر مستقیم (بدون واسطه)	تاثیر غیرمستقیم (با واسطه)	تاثیر کل مؤلفه‌ها
احساس تعلق	۰,۳۳	$0.32 * 0.13 = 0.04$ $0.44 * 0.22 = 0.10$ ≡ 0.17 $0.32 * 0.21 * 0.22 = 0.01$ $0.44 * 0.32 * 0.13 = 0.02$	۰,۵۰
آگاهی و هویت محله‌ای	۰,۲۲	$0.26 * 0.33 = 0.08$ $0.21 * 0.22 = 0.05$ ≡ 0.19 $0.26 * 0.44 * 0.22 = 0.02$ $0.21 * 0.54 * 0.33 = 0.04$	۰,۴۹
اعتماد به گروه‌های اجتماعی	۰,۱۴	$0.54 * 0.33 = 0.18$ $0.32 * 0.13 = 0.04$ $0.54 * 0.32 * 0.13 = 0.02$ ≡ 0.27 $0.32 * 0.26 * 0.33 = 0.03$	۰,۳۳
مشارکت در اجتماع محلی	-	$0.13 * 0.33 = 0.04$ $0.31 * 0.49 = 0.15$ ≡ 0.19	۰,۱۹

(ماخذ: محاسبات نگارنده، ۱۴۰۳)

جدول ۵ تأثیرات مستقیم و غیرمستقیم؛ همچنین تأثیر کل متغیرهای مستقل تحقیق را نشان می‌دهد. چگونگی محاسبه تأثیر کل بدین صورت هست که؛ میزان تأثیر مستقیم، همان Beta (بتای) ضریب استاندارد تأثیر متغیر مستقل بر متغیر وابسته نوشته می‌شود. میزان تأثیر غیرمستقیم نیز از حاصل ضرب مقادیر ضریب بردارهای مسیر از طرف متغیر مستقل تا متغیر وابسته بدست آمده و سپس نوشته می‌شود. تأثیر مؤلفه مشارکت در اجتماع محلی همچنین از ضرب تأثیر مستقیم‌اش بر جمع ضریب کل مؤلفه‌های آگاهی و هویت محله‌ای و اعتماد به گروه‌های اجتماعی بدست می‌آید. و تأثیر کل هر چهار مؤلفه با جمع تأثیر مستقیم و تأثیر غیرمستقیم محاسبه می‌شود.

نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به تبیین رابطه و اثرات سرمایه اجتماعی بر بهسازی و نوسازی در بافت سنتی شهر ساری پرداخته است. بدین جهت در این تحقیق ابتدا به سنجش متغیر وابسته تحقیق تحت عنوان مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری با ۲۰ پرسش در غالب چهار مولفه و همچنین سنجش متغیر مستقل با عنوان سرمایه اجتماعی با ۱۸ پرسش (آیتم) در چهار مولفه از طریق مرور اسنادی و پیشینه تحقیق شناسایی و توسط شهروندان ساری در منطقه بافت سنتی جمع‌آوری اطلاعات شدند. مسأله اصلی تحقیق پاسخگویی به این سوال اساسی می‌باشد که از منظر اجتماعی و دورن جامعه مولفه‌های سرمایه اجتماعی به طور مستقیم و غیرمستقیم چقدر بر بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری ساری تأثیرگذارند. در بخش نظری این نکته توضیح و تشریح شد که نظام‌های فکری افراد، نظام کنشی آن‌ها را شکل می‌دهد و با بررسی ایده‌ها و نظرهای افراد می‌توان جهت‌گیری‌های کنشی آن‌ها را شناسایی کرد.

نتایج تجربی بیانگر این موضوع است که در منطقه چهار شهر ساری به دلیل غلبه تمایلات اقتصادی و مالکان از یک طرف و پایین بودن اعتماد اجتماعی مردم منطقه به نهادهای دولتی و حاکمیتی موجب شده است که برای شهرداری هزینه‌های بهسازی و نوسازی بسیار بالا و غیرقابل دسترس بشود. و همچنین نهادهای مذهبی و دینی علی‌رغم قدمت زیادشان نتوانسته‌اند رابطه اثرگذاری را بر این بهسازی و نوسازی منطقه بگذارند. از طرفی شهرداری ساری انتظار همکاری و مشارکت از طرف شهروندان این منطقه را دارد و از طرفی دست‌زدن به بهسازی و نوسازی برای شهرداری بسیار گران و بدون مشارکت مردم منطقه امکان‌پذیر نیست پس به ناچار ورود سرمایه اجتماعی و بالا بردن چهار مولفه آن می‌تواند بطور ریشه‌ای کارگشا باشد که با توجه به یافته‌های پژوهش به آن پرداخته می‌شود. بررسی پیشینه تحقیق نشان می‌دهد که معیار موفقیت در اجرای طرح‌های بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری منوط به مشارکت ساکنان، طراحان و مجریان طرح‌های ساماندهی بافت فرسوده شهری است. و اگر به این مشارکت صرفاً با دید اقتصادی نگریسته شود به احتمال بسیار قوی در بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده نتیجه دلخواه میسر نمی‌شود، بنابراین طرح بهسازی و نوسازی شهر ساری از رویکرد عمران محور باید به رویکرد جامعه محور تغییر نگرش بدهد و در این راستا چها رکن احساس تعلق به محل زندگی و ساکنان آن، آگاهی و هویت محله‌ای، اعتماد به گروه‌های اجتماعی و همراستای این سه رکن، مشارکت اجتماع محلی می‌توانند در بازآفرینی شهری نقش مؤثری را ایفاء نمایند.

بر اساس مطالعات و پیشینه‌های بررسی شده در تحقیق حاضر، میزان سرمایه اجتماعی شهروندان با مؤلفه‌هایش در تمایل به مشارکت در طرح‌های ساماندهی بافت‌های فرسوده شهری اثرگذار بودند. طبق نتایج این پژوهش، سرمایه اجتماعی با مؤلفه‌های چهارگانه‌اش توانسته ۳۸ درصد از واریانس متغیر وابسته تحقیق یعنی مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهر ساری را تبیین نماید که نشان دهنده آن است سرمایه اجتماعی عامل تأثیرگذاری در مشارکت شهروندان به عنوان یک رکن اصلی بهسازی و نوسازی شهری است. لذا نتایج این تحقیق با پژوهش‌های میرحیسنی و همکاران (۱۴۰۲)، فریدی ثانی و همکاران (۱۴۰۲)، حیدرآبادی (۱۴۰۰)، ابوذری و زیاری (۱۳۹۸)، پور احمد و همکاران (۱۳۹۸)، جلیلیان و همکاران (۱۳۹۷)، ابراهیم‌زاده آسمین و همکاران (۱۳۹۶)، نظم‌فر و عطار (۱۳۹۳)، خواجه‌شکوهی و دیگران (۱۳۹۲)،

موسوی و همکاران (۱۳۹۱) و گانگ و لیو (۲۰۲۰) همسو بود. در حالی که قاسمی‌سیانی و همکاران (۱۳۹۹) و حق‌پناه و همکاران (۱۴۰۰) معتقدند علاوه بر سرمایه اجتماعی، ساختارهای سازمانی و حکمرانی که مهمترین سازمان‌های دخیل در امور شهری شهرداری می‌باشد، در مشارکت شهروندان در بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری اثرگذارند؛ به طوری که دسترسی به خدمات شهری و امکانات شهری در اولویت بالایی برای شهروندان می‌باشد. اما در مجموع این مطالعات نقش سرمایه اجتماعی را در رویکرد بازآفرینی شهری را تایید می‌کنند، بخصوص ابوذری و زیاری (۱۳۹۸) معتقدند که سرمایه اجتماعی توانسته ۶۷ درصد از واریانس تغییرات مشارکت‌پذیری در طرح‌های ساماندهی بافت فرسوده شهری را تبیین نماید.

یافته‌های این پژوهش نشان داد که در میان ۴ مؤلفه متغیر مستقل سرمایه اجتماعی، سه مؤلفه احساس تعلق، آگاهی و هویت محله‌ای و اعتماد به گروه‌های اجتماعی در روش رگرسیون مهمتر تلقی شده و با متغیر مشارکت شهروندان در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری همبستگی مستقیم و بدون تأثیر دیگر عوامل دیده شدند. ضریب همبستگی (R) رگرسیون چند متغیره میان سه مؤلفه فوق با متغیر وابسته تحقیق ۰٫۶۱ به دست آمد.

با اجرای رگرسیون چندمتغیره مشخص گردید که ضرایب تأثیر استاندارد یا همان Beta که نشان از اثرگذاری ترتیبی سه مؤلفه متغیر مستقل است به این ترتیب می‌باشند: ۱. احساس تعلق (۰٫۳۳)؛ ۲. آگاهی و هویت محله‌ای (۰٫۲۲)؛ ۳. اعتماد به گروه‌های اجتماعی (۰٫۱۳). پر واضح است که تأثیرات با توجه به ضرایب بتای آنها رتبه‌بندی می‌شود و به نظر درست می‌باشد. در حالی که مؤلفه چهارم یعنی مشارکت در اجتماع محلی رابطه مستقیم و معناداری با متغیر وابسته تحقیق نشان نداده و در رگرسیون چند متغیره در تأثیرگذاری متغیرهای مستقل خارج شده است. لازم به ذکر است که هر چهار مؤلفه متغیر مستقل در آزمون پیرسون رابطه معناداری با متغیر وابسته داشته‌اند که در جدول ۲ دیده می‌شود. بنابراین هر ۵ فرضیه تحقیق تایید شد؛ ولی در رگرسیون چند متغیره با توجه به اهمیت اثرگذاری متغیرها بر روی متغیر وابسته، مؤلفه مشارکت در اجتماع محلی رابطه مستقیمی با متغیر وابسته احراز نمود.

با اجرای تحلیل مسیر و به دست آمدن تأثیر مستقیم و غیرمستقیم مؤلفه‌های چهارگانه متغیر مستقل دیده شد که میزان اثرگذاری تغییر قابل توجهی نمود. در آزمون تحلیل مسیر میزان اثرگذاری به این صورت تغییر کرد: ۱. احساس تعلق با تأثیر کل ۰٫۵۰ که بالاترین تأثیر را در بین مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی داشت. سپس: ۲. آگاهی و هویت محله‌ای با تأثیر کل ۰٫۴۹، ۳. اعتماد به گروه‌های اجتماعی با تأثیر کل ۰٫۳۳، ۴. مشارکت در اجتماع محلی با تأثیر کل ۰٫۱۹ (جدول ۵).

برای تبیین بیشتر یافته‌های تحقیق باید به چارچوب نظری ارائه شده در تحقیق اشاره کرد. در بخشی از منطقه شهر ساری یعنی ابن‌شهر آشوب (دروازه بابل) مداخله در امور شهری به صورت بهسازی انجام شد. یعنی اینکه پایه و اساس تغییرات وسیعی که در این منطقه انجام شد، تعهد به گذشته و حفظ و نگهداری آثار هویت‌بخش آن بود که با ساخت و سازهای جدید این منطقه وضعیت تاریخی آن کاملاً حفظ شد و ساکنان این منطقه که مغازه‌داران را شامل می‌شدند تماماً بعد سنتی را در بر گرفته و مداخله در آن در جهت تقویت جنبه‌های مثبت سنتی و هویتی این منطقه بوده است. اما در دیگر بخش‌های این بافت سنتی غالباً تغییرات به نوسازی گرایش داشتند؛ یعنی اینکه مداخله تاحدودی از انعطاف‌پذیری وفاداری به گذشته برخوردار بوده و با هدف افزایش کارایی و بهره‌وری و بازگرداندن حیات شهری به بافت صورت گرفت. در عین حال در بخش‌های دیگری از بافت‌های فرسوده شهر ساری برخلاف منطقه ابن‌شهر آشوب، به بازسازی منطقه‌ها دست زده شد که می‌توان دید برنامه‌ریزی از قبل تعیین شده‌ای بر آن حاکم نبود، بلکه بیشتر جنبه پاکسازی و دوباره‌سازی از نوع مدرن بود، که بافت قدیمی و عناصر آن را کاملاً برچیده و بنا به شرایط تراکم شهری ساخته شده‌اند.

از نظر کلمن، سرمایه اجتماعی در بافت کهن این منطقه ساری «منبعی برای افراد» در تسهیل برخی اقدامات ارزشمند و متعهدکننده هر دو طرف به پیروی از تعهدات و انتظارات و به اشتراک گذاشتن اعتماد می‌باشد. طبق نظر پیوریوریو،

سرمایه اجتماعی در این منطقه که از سطح متوسط به بالای جامعه هستند به عنوان اصالت خانوادگی و اشرافی و گره‌زدن آن به زندگی در این محل قابلیت تبدیل شدن به سرمایه‌های اقتصادی را دارد. به علاوه اینکه افراد و ساکنان این محله با داشتن شبکه‌های ارتباطی خودشان؛ همچنین با گسترش این شبکه‌ها بر حجم سرمایه اجتماعی خودشان می‌افزایند. بر اساس نظر فوکویاما ساکنان این محله‌ها با بافت سنتی و البته با جایگاه قدیمی و طبقه بالای شهری با داشتن سرمایه اجتماعی به تعادل داخلی و فرهنگی محله‌ها و ارزش‌هایشان با تعاملات با سازمان‌های دولتی به خصوص شهرداری ساری می‌پردازند و به منابع اقتصادی دسترسی داشته و به رشد امکانات مادی منطقه دست می‌یازند. از نظر پاتنام در این جامعه کوچک به دلیل آشنایی نزدیک ساکنان آن و داشتن قدمت بالا از شبکه‌های روابط اجتماعی و تعاملات برخوردارند، موجب می‌شود هنجارهای اعتماد و همیاری را در منطقه تسهیل نموده و همکاری را تقویت نماید و دیگر رفتارهای افراد را پیش‌بینی‌پذیر کند؛ در صورتی که اگر سازمان‌های دولتی به خصوص شهرداری ساری به تعهدات خود درست عمل نمایند و به تعهدات و انتظارات دوسویه متعهد باشد، می‌توانند اعتماد به عنوان پایه و اساس سرمایه اجتماعی را تقویت نموده و در راستاری نوسازی بافت‌های فرسوده و ناکارآمد شهر ساری، مشارکت بالای ساکنان آن را رقم بزنند و با همکاری و مشارکت ساکنان این منطقه به اهداف و برنامه‌های شهری مناسب خودش دست یابد.

منابع

- ابراهیم‌زاده‌آسمین، حسین؛ اشتری‌مهرجردی، ابازر؛ حاجی‌زاده، فاضل (۱۳۹۶). تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت مردمی در ساماندهی بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: منطقه ۳ شهر زاهدان)، فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۸(۳۲)، ۱۳۷-۹۷. <https://ensani.ir/fa/article/379470>
- ابوذری، پاتنه‌آ؛ زیاری، یوسفعلی (۱۳۹۸). تحلیل نقش سرمایه اجتماعی بر مشارکت‌پذیری در طرح‌های ساماندهی بافت‌های فرسوده با رویکرد بازآفرینی شهری (مورد پژوهی: منطقه ۱۲ شهر تهران)، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۹(۳)، صص ۳۴۹-۳۳۵. <https://civilica.com/doc/1399279>
- بورديو، پیر (۱۳۸۴). شکل‌های سرمایه، ترجمه کیان تاج‌بخش، افشین خاکباز و حسن‌پویان، تهران، انتشارات شیرازه.
- بوکانی، کاوه (۱۳۹۴). شناخت و تحلیل بافت فرسوده کوچه شاه‌درویش: حذفاصل خیابان طالقانی غربی تا خیابان صلاح‌الدین غربی شهرستان مهاباد. سومین کنگره بین‌المللی عمران، معماری و توسعه شهری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران. <https://civilica.com/doc/470608/certificate/print>
- پاتنام، رابرت (۱۳۸۰). دموکراسی و سنت‌های مدنی، ترجمه: محمدتقی دلفروز، تهران: انتشارات روزنامه سلام.
- پناهی، محمدحسین؛ پناهی، حسین (۱۳۹۴). بررسی ابعاد و رابطه فناوری اطلاعات و ارتباطات با سرمایه اجتماعی، مطالعات رسانه‌های نوین، ۱۱(۳)، صص ۴۲-۱. https://nms.atu.ac.ir/article_4592.html
- پوراحمد، احمد؛ نجفی، اسماعیل؛ عباسی فلاح، وحید؛ حیدری، اصغر (۱۳۹۸). اولویت‌بندی تأثیر مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر مشارکت ساکنان در نوسازی بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: ناحیه ۳ منطقه ۱۰ شهر تهران)، مطالعات ساختار و کارکرد شهری، ۶(۲۰)، صص ۷۳-۵۱. <https://www.sid.ir/paper/408224>
- جرجانی، بتول (۱۳۹۹). نقش سرمایه اجتماعی در توسعه محلات، اکوپرشین، ۱۲ مهر ۱۳۹۹، <https://ecopersian.ir/>
- جعفری المیرا، صالحی؛ صادق، قدیمی، بهرام (۱۴۰۰). نقش سرمایه‌های اجتماعی در مدیریت پسماند خانگی توسط زنان (مطالعه موردی: زنان ساکن سیرجان)، زن در توسعه و سیاست (پژوهش زنان)، ۱۹(۳)، صص ۵۲۲-۵۰۱. <https://www.sid.ir/paper/526968/fa>
- جلیلیان، لیا؛ دولتی، فاطمه؛ تقی‌پور، ندا؛ چقاجردی، ایمان (۱۳۹۷). تحلیل رابطه و اثرگذاری سرمایه اجتماعی بر بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: محله فهادان شهر یزد)، فصلنامه جغرافیا (برنامه‌ریزی منطقه‌ای)، ۸(۳)، صص ۱۴۸-۱۳۱. <https://ensani.ir/fa/article/489028>

- حبیبی، کیومرث؛ پوراحمد، احمد؛ مشکینی، ابوالفضل (۱۳۹۵). بهسازی و نوسازی بافت‌های کهن شهری، انتشارات دانشگاه کردستان، تهران، چاپ هفتم. <https://www.gisoom.com/book/1686843>
- حبیبی، محسن؛ مقصودی، ملیحه (۱۳۹۶). مرمت شهری، تعاریف، نظریه‌ها، تجارب، منشورها و قطع‌نامه‌های جهانی، روش‌ها و اقدامات شهری، انتشارات دانشگاه تهران، چاپ هشتم. <https://www.gisoom.com/book/1432255>
- حق‌پناه، مریم؛ کریمی، باقر؛ مهدی‌نژاد درزی، جمال‌الدین (۱۴۰۰). تاثیرات عوامل کالبدی و اجتماعی بر بهسازی مشارکتی بافت‌های فرسوده، مورد مطالعاتی: محله‌ی نادر کاظمی شهر شیراز، معماری و شهرسازی آرمان شهر، شماره ۳۷، زمستان، صص ۲۵۱-۲۳۹. <https://www.sid.ir/paper/968418/fa>
- حیدرآبادی، ابوالقاسم (۱۴۰۰). نوسازی شهری؛ بررسی نقش سرمایه اجتماعی - فرهنگی در مشارکت مردم در بازسازی بافت فرسوده شهری (مطالعه موردی شهرهای گنبد و گرگان)، فصلنامه اقتصاد و برنامه‌ریزی شهری، ۲(۳)، صص ۲۲۳-۲۱۱. [10.22034/UE.2021.02.03.08](https://www.sid.ir/paper/968418/fa)
- خواجه شکوهی، علیرضا؛ مدانلو جویباری، مسعود؛ صمدی، رضا (۱۳۹۲). بررسی نقش سرمایه اجتماعی در نوسازی بافت‌های فرسوده شهری موردشناسی شهر جویبار، جغرافیا و آمایش شهری - منطقه ای، شماره ۸، صص ۲۶-۱۵. <https://www.sid.ir/paper/236627>
- ذوالفقاری، اکبر؛ قیومی، آزاده (۱۴۰۲). فراتحلیل رابطه سرمایه اجتماعی و سلامت اجتماعی: پژوهش‌های بازه زمانی ۱۳۴۰-۱۳۹۰، فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، سال ۱۲، شماره ۲، پیاپی ۴۷، صص ۴۵۴-۴۲۳. [10.22034/scs.2023.164171](https://www.sid.ir/paper/236627)
- رجبی، آریتا، رسولی، سیدحسن و صف‌سری، محمد محبتی (۱۴۰۰). ارزیابی پایداری زیست محیطی شهر ساری با تاکید بر توسعه پایدار شهری، هفتمین کنگره سالانه بین‌المللی عمران، معماری و توسعه شهری، صص ۲۶-۱. <https://civilica.com/doc/1374228>
- سجادی، ژیلا؛ واحدی یگانه، فرید (۱۳۹۶). نقش مشارکت اجتماعات محلی در توسعه پایدار اجتماعی شهرها (مورد مطالعه: محله‌ی سر تپوله - شهر سنج) "، برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۷(۲۸)، صص ۱۶۶-۱۵۱. <https://ensani.ir/fa/article/377001>
- صمدی، علی؛ جهانگیرزاده، جواد (۱۴۰۱). سنجش نقش سرمایه اجتماعی در فرایند بازآفرینی مشارکتی (مورد مطالعاتی: بررسی تطبیقی محلات مهدی‌القدم و هفت آسیاب شهر ارومیه)، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، ۱۱(۴۱)، صص ۲۲-۷. <https://ensani.ir/fa/article/495560>
- ضرابی، علی؛ فریدتهرانی، سهیل (۱۳۸۸). رویکرد مشارکتی برای توسعه مجدد و احیای مناطق آسیب دیده شهری، آرمانشهر، ۲(۱)، صص ۴۶-۳۹. [20.1001.1.22285229.1394.6.20.5.7](https://www.geodatas.ir/product/master-plan-sari)
- طرح جامع ساری (۱۳۷۲). <https://www.geodatas.ir/product/master-plan-sari>
- عشایری، طاها؛ جهان‌پرور، طاهره؛ تاملی، حمیدرضا؛ رقمی، فائزه (۱۴۰۲). نقش مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در پیشگیری از جرم: فراتحلیل پژوهش‌های بازه زمانی ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۹، مجله علمی مدیریت سرمایه اجتماعی. [10.22059/jscm.2022.351442.2360](https://www.geodatas.ir/product/master-plan-sari)
- فریدی‌ثانی، مهسا؛ ستارزاده، داریوش؛ بلبان‌اصل، لیلا (۱۴۰۲). تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در نوسازی بافت‌های فرسوده شهر تبریز (نمونه موردی: محلات ویجویه، بهار، قرامک، بارنج، شمس تبریزی و منجم)، فصلنامه اقتصاد و برنامه‌ریزی شهری، ۴(۴)، صص ۲۰۷-۱۹۲. <https://ensani.ir/fa/article/575862>
- فنی، زهره؛ سجادی، ژیلا؛ سلیمانی، منصور (۱۳۹۴). نقش سرمایه اجتماعی در مدیریت و مشارکت محله‌ای (مورد مطالعه: محله‌های تیموری و هاشمی منطقه ۱۰ شهر تهران)، آمایش جغرافیایی فضا، ۵(۱۸)، صص ۱۲۱-۱۰۵. <https://ensani.ir/fa/article/491641>
- فوکویاما، فرانسیس (۱۳۸۴). سرمایه اجتماعی و جامعه مدنی، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، انتشارات شیرازه.
- قاسمی‌سیانی، محمد؛ قاسمی، ایرج؛ حیدری، حسین (۱۳۹۹). تدوین چارچوب مفهومی برنامه‌ریزی مشارکتی محله‌محور در شهرهای ایرانی (مطالعه موردی: محله‌های سیروس، جوادیه و هفت‌چنار شهر تهران)، فصلنامه شهر ایرانی اسلامی، ۱۱(۴۱)، صص ۸۳-۴۱. <https://www.sid.ir/paper/410791/fa>

کامل‌نیا، رویا؛ حیدری، حسن؛ موسوی، میرنجف (۱۴۰۲). بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر توسعه پایدار محله‌های شهری با تأکید بر امنیت پایدار (نمونه موردی: شهر ارومیه)، فصلنامه جغرافیا و مطالعات محیطی، سال ۱۲، شماره ۴۷، صص ۱۲۹-۱۱۴.

<https://ensani.ir/fa/article/550908>

گرچی‌پور، فاطمه؛ شکور، علی (۱۳۹۸). نقش سرمایه اجتماعی در ارتقای مشارکت مردمی و مدیریت بهینه شهری (مطالعه موردی: محله کوی کارکنان دولت و پانصد دستگاه شهر دو گنبدان)، مطالعات محیطی هفت حصار، ۲۸(۷)، صص ۴۴-۳۳.

<https://ensani.ir/fa/article/457004>

محمدی، جمال؛ شفق، سیروس؛ نوری، محمد (۱۳۹۳). تحلیل ساختار فضایی-کالبدی بافت فرسوده شهری با رویکرد نوسازی و بهسازی (مطالعه موردی بافت فرسوده شهر دوگنبدان)، برنامه ریزی فضایی، ۴(۲)، پیاپی ۱۳، صص ۱۲۸-۱۰۵.

<https://ensani.ir/fa/article/335293>

محمودی، سمیرا؛ امامی، سیده فاطمه (۱۴۰۰). سرمایه اجتماعی و احساس امنیت سرمایه‌گذاران در مناطق روستایی (نمونه: برنجکوبی‌های شهرستان صومعه‌سرا)، نشریه علمی جغرافیا و برنامه ریزی، سال ۲۵، شماره ۷۶، فصل تابستان، صص ۲۷۸-۲۶۱.

<https://ensani.ir/fa/article/463511>

ملانیا جلودار، شهرام؛ رسولی، سیدحسن؛ طبالی، زهرا (۱۴۰۲). شناسایی عوامل موثر بر میزان اعتماد شهروندان به عملکرد شهرداری ساری، تحقیقات کاربردی جغرافیایی، دوره ۲۳، شماره ۷۰، صص: ۳۴۲-۳۳۳.

<http://dx.doi.org/10.61186/jgs.23.70.323>

موسوی، میرنجف؛ حیدری، حسن؛ باقری کشکولی، علی (۱۳۹۱). بررسی نقش سرمایه اجتماعی در نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده مطالعه موردی شهر سردشت، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، ۴(۱۵)، صص ۱۲۲-۱۰۵.

<https://ensani.ir/fa/article/314049>

میرحسینی، حسن؛ حیدرآبادی، ابوالقاسم؛ فرزانه، سیف‌الله (۱۴۰۱). بررسی نقش سرمایه اجتماعی- فرهنگی در مشارکت مردم در بازسازی بافت فرسوده شهری (مطالعه موردی شهرهای گرگان و گنبد)، فصلنامه پژوهش و برنامه ریزی شهری، ۱۴(۵۵)، صص ۳۳۶-۳۱۹.

[10.30495/jupm.2022.25094.4039](https://doi.org/10.30495/jupm.2022.25094.4039)

نظم‌فر، حسین؛ عطار، محمدامین (۱۳۹۳). نقش سرمایه اجتماعی بر مشارکت ساکنان در نوسازی بافت فرسوده شهری (موردشناسی: بافت فرسوده شهر اردبیل)، جغرافیا و آمایش شهری-منطقه‌ای، شماره ۱۲، صص ۶۶-۵۱.

<https://www.sid.ir/paper/236575/fa>

نعیمی، معصومه (۱۳۸۹). تبیین عوامل اجتماعی موثر بر جلب مشارکت شهروندان در تفکیک و جمع‌آوری زباله‌های خانگی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته جامعه‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران.

<https://ensani.ir/fa/article/309518>

نورعلی‌وند، علی؛ ملکی، امیر؛ پارسامهر، مهران؛ قاسمی، حمید (۱۳۹۵). بررسی نقش سرمایه اجتماعی در تبیین مشارکت ورزشی (مورد مطالعه: زنان استان ایلام)، مطالعات توسعه‌ی اجتماعی-فرهنگی، ۵(۳)، صص ۱۴۹-۱۲۷.

<https://ensani.ir/fa/article/384778>

References

- Batey, P. (2000). *Urban regeneration in Britain: Progress. Principles and Prospects*. University of Liverpool. Liverpool.
- Bramely, Glen., Kirk, Karryn (2005): *Does planning make a difference to urban form? Recent evidence from Central Scotland*. Journal of Environment and Planning. Vol.37. pp 355-378.
- Coleman, J. (2002). *The creation and destruction of social: implications for the law*. Journal of law, Public Policy, vol.
- Foth, M. (2004). *Designing networks for sustainable neighborhood's: A case study of student apartment complex*. <http://eprints.qut.edu.Ac/archivel...1906/01/foth.Pdf>

- Fukuyama, F. (2001). *Social capital, civil society and development*. Third World Quarterly, pp 7-20.
- Gong, Tang.D, Liu, X.M. (2022). *Residents' behavioral intention to participate in neighborhood micro-renewal based on extended theory of planned behavior: A case study in Shanghai, China*. Habitat International, 129(2). <http://dx.doi.org/10.1016/j.habitatint.2022.102672>.
- Jin, B. (2020). *The State Of Neighborhood Relations and the Absence of Social Capital in Chinese Urban Neighborhoods in Recommendations Moving Forward*. International Journal of Arts Humanities and Social Sciences Studies, 5 (7), 57-70.
- Lombardi, D.R., Porter, L. Barber, A., Rogers, C.F. (2011). *Conceptualizing Sustainability in UK Urban Regeneration: a Discursive Formation*. Urban Studies, 48(2) 273–296, February 2011, 273-296.
- Norbe, E. (2002). *Urban Regeneration Experiences in Brazil: Historical Preservation*. Tourism Development and Gentrification, URBAN DESIGN International.
- Offe, Claus and Fuchs, Susanne. (2002). *A decline of Social Capital? The German Case*. Published in Putnam, Robert D (2002) Democracy in Flux: The Evolution of Social Capital in Contemporary Society, New York: Oxford University Press.
- Payton, M., Payton, A.(2003). *Influence of Place Attachment and Social Capital on Civic Action: A Study at Sherburne National Wildlife Refuge*. master on Civic Action, 1 (12). 111-122.
- Payton, Michelle., Payton, Angela (2003). *Influence of Place Attachment and Social Capital on Civic Action: A Study at Sherburne National Wildlife Refuge*. master's thesis of Natural Resources Science and Management Program, University of Minnesota.
- Putnam. R. (2002). *Bowling Alone :The Collapse and Revival Of American Community*. Simon and Schuster, New York.
- Roberts, P., Sykes, H. (2000). *Urban Regeneration*. SAGE Publication, London, UK.
- Tahlyan, D., Stathopoulos. A., Maness, M. (2022). *Disentangling social capital Understanding the effect of bonding and bridging on urban activity participation*. Transportation Research Interdisciplinary Perspectives, 15.
- Zhang, Li.X., Hui, F., Lang, E.C.W.(2020). *Collaborative workshop and community participation: A new approach to urban regeneration in China*. 102, [102743](http://dx.doi.org/10.1016/j.cities.2020.102743). <http://dx.doi.org/10.1016/j.cities.2020.102743>.